

Ludwig Boltzmann Institut
Menschenrechte

HÁSKÓLI ÍSLANDS
RANNSÓKNASETUR Í FÖTLUNARFRÆÐUM

UNIVERSITY OF LEEDS

University
of Glasgow

Ofbeldi gegn fötluðum konum og aðgengi þeirra að stuðningi ætluðum brotapolum

- Tillögur að aðgerðum til að bæta stuðning til fatlaðra kvenna sem
eru þolendur ofbeldis

Höfundar: Hrafnhildur Snæfríðar- og Gunnarsdóttir og Rannveig
Traustadóttir

Styrkt af Daphne III áætlun
Framkvæmdastjórnar Evrópusambandsins

Tillögur að stefnumörkun stjórnvalda

Stjórnvöld og sveitarfélög ættu að skuldbinda sig til að greiða fötluðum konum leið að auknum stuðningi

Pólítískur vilji og aðgerðir stjórnvalda eru forsenda þess að fatlaðar konur, sem orðið hafa fyrir ofbeldi, eigi þess kost að njóta stuðnings. Eins og kveðið er á um í 16. grein Samnings SP um réttindi fatlaðs fólks eiga stjórnvöld aðildarríkja að grípa til allra viðeigandi ráðstafana til þess að stuðla að bata fatlaðs fólks sem orðið hefur fyrir ofbeldi. Stjórnvöld verða að skuldbinda sig til þess að vernda fatlaðar konur gegn ofbeldi og misnotkun, bæta eldri lög eða semja nýja löggjöf og móta stefnu sem tryggir sálfélagslegan og tilfinningalegan stuðning fyrir fatlaðra brotþola.

Aukið fjármagn til sérhæfðra stuðningsúrræða

Fatlaðar konur eiga oft erfitt með að nýta sér þann stuðning sem aðrir þolendur ofbeldis eiga kost á. Þátttakendur í verkefninu sem starfa hjá samtökum og stofnunum, sem veita stuðning til brotþola, bentu á að vegna ófullnægjandi fjármögnunar og fjárhagslegra erfiðleika hefðu samtökin/stofnunin takmarkaða getu til að auka stuðning til fatlaðra kvenna og tryggja þeim aðgang að þjónustu sinni. Mikilvægt er að fjárveitingar til félagasamtaka/stofnana sem styðja brotþola séu auknar og að athygli sé beint að úrræðum er varða stuðning til fatlaðra kvenna sérstaklega. Tryggja þarf fjárframlög til félagasamtaka/stofnana til að kosta nauðsynlegar breytingar á þjónustu og aðstöðu í því skyni að bæta aðgengi fatlaðra kvenna.

Aukið fjármagn til stuðningsúrræða sem leidd eru af fötluðum konum

Niðurstöður rannsóknarinnar sýna að fatlaðar konur vilja í auknum mæli eiga kost á jafningjastuðningi, sjálfshjálparhópum og stuðningsúrræðum sem eru skipulögð af fötluðum konum fyrir fatlaðar konur. Mikilvægt að efla starfsemi slíkra úrræða með virkum hætti svo sem með fjárveitingum.

Bætt aðstoð við brotþola á landsbyggðinni

Fatlaðar konur sem búa á strjálbýlum svæðum hafa síður aðgang að úrræðum og stuðningi fyrir brotþola. Stjórnvöld ættu að leggja áherslu á aðgengi fatlaðra kvenna að ráðgjafarþjónustu og aðstoð á strjálbýlum svæðum.

Greiðari leið að upplýsingum

Stjórnvöld þurfa að tryggja að fatlaðar konur eigi kost á upplýsingum um það hvernig eigi að bera kennsl á ofbeldi og hvar stuðning fyrir brotþola sé að finna. Upplýsingarnar þurfa að vera sniðnar að þörfum kvenna með ólíkar skerðingar (t.d. á auðskildu máli, táknmálsmyndböndum og á hljóðskrá). Upplýsingarnar þurfa að vera fyrir hendi á opinberum stöðum og í ólíkum miðlum (t.d. í útvarpi, sjónvarpi og á prenti) svo að þær nái til sem flestra fatlaðra kvenna. Stjórnvöld ættu að efla og fjármagna forvarnarverkefni sem búið eru til og skipulögð af fötluðum konum. Stjórnvöld verða að gæta þess að allt forvarnarstarf og verkefni sem lúta að vitundarvakningu um ofbeldi gegn fötluðum konum sé unnið í samstarfi við þær sjálfar.

Aukin kynfræðsla

Stjórnvöld þurfa að tryggja gæði kynfræðslu fyrir fatlaðar stúlkur og konur í skólum. Jafnframt þarf að gæta þess að upplýsingar um rétt fatlaðra kvenna til kynlífs og barneigna séu fléttaðar inn í skólanámskrár. Fræðsla um kynlíf ætti að stuðla að sjálfsefningu og hjálpa konum við að átta sig á því hvenær brotið er á rétti þeirra.

Efling vitundar um ofbeldi gegn fötluðum konum

Mikilvægt er að stuðla að aukinni umræðu um ofbeldi gegn fötluðum konum. Jafnframt er brýnt að stuðla að vitundarvakningu um það hvernig ofbeldi tengist félagslegri stöðu fatlaðra kvenna og leggja í því sambandi áherslu á jafnrétti og samfélag án aðgreiningar. Í samræmi við 8. grein Samnings SP um réttindi fatlaðs fólks ættu stjórnvöld að grípa til ráðstafana til þess að auka vitund um staðalímyndir, fordóma og ofbeldi gegn fötluðum konum.

Aukin sérfræðiþekking

Brýnt er að fagfólk sem starfar með fötluðum konum eða í stuðningi við þolendur ofbeldis fái fræðslu um ofbeldi gegn fötluðum konum og mismunandi stuðningsþarfir fatlaðra kvenna. Fræðsla á sviði fötlunar ætti jafnframt að vera hluti af starfsþjálfun sérfræðinga og starfsfólks í félags- og heilbrigðisþjónustu, ráðgjafa sem starfa hjá stuðningsúrræðum fyrir brotþola, lögreglu, lögfræðinga, dómara og annarra starfsmanna innan réttarkerfisins. Fræðslan ætti að miða að því að taka á fordómum og auka skilning á lífi og reynslu fatlaðra kvenna og vera skipulögð og framkvæmd af fötluðum konum eða í samstarfi við þær.

Aukin samfélagsþátttaka fatlaðra kvenna

Þátttakendur í rannsókninni kölluðu eftir aðgerðum sem miða að valdeflingu fatlaðra kvenna og þátttöku þeirra á sviði félagslífs og stjórn mála. Stjórnvöld, þar með talin sveitarfélög, ættu að grípa til ráðstafana til að berjast gegn algengum staðalímyndum og fordómum gegn fötluðum konum, til dæmis með því að hvetja til og styðja verkefni þar sem fatlaðar konur eru í framvarðarsveit, svo sem á sviði fjölmiðla. Einnig ætti að stofna til fræðslu og þjálfunar fjölmiðlafólks á sviði fötlunar og leitast við að efla hana, helst í samstarfi við fatlaðar konur.

Stuðningur við sjálfstætt líf

Fatlaðar konur sem eru háðar þjónustu í daglegu lífi eru berskjaldaðar. Þjónusta fyrir fatlaðar konur ætti að stuðla að valdeflingu þeirra og auðvelda þeim að nýta sjálfsákvörðunarrétt sinn. Stjórnvöld og sveitarfélög ættu að stuðla að, fjármagna og hrinda í framkvæmd verkefnum sem byggjast á hugmyndafræðinni um sjálfstætt líf og styðja einstaklingsbundinn sjálfsákvörðunarrétt fatlaðra kvenna.

Greiðari leið að réttlátri málsmeðferð

Þátttakendur í rannsókninni töldu brýnt að auðvelda fötluðum konum aðgang að lögfræðiaðstoð fyrir fatlaðar konur sem hafa verið beittar ofbeldi. Stjórnvöld verða að sjá til þess að fatlaðar konur fái skýrar og góðar upplýsingar um rétt sinn og tryggja möguleika þeirra til að nýta sér lögfræðilega aðstoð og kvörtunarleiðir. Stjórnvöldum ber að vinna að bættri löggjöf í því skyni að auðvelda fötluðum konum þátttöku í málarekstri. Þau ættu auk þess að sjá til þess að löggjöf sem heimilar brottvísun ofbeldismanna af heimilum sínum (lög nr. 85/2011) nái einnig yfir starfsfólk sem starfar við umönnun fatlaðs fólks á stofnunum eða heimilum þeirra. Þetta er sérstaklega mikilvægt þar sem athvörf fyrir þolendur ofbeldis eru enn ekki að fullu aðgengileg fötluðum konum. Stjórnvöld verða að tryggja að innan

dómskerfisins sé fyrir hendi þekking og skilningur á málefnum fatlaðra kvenna sem eru þolendur ofbeldis og að lögfræðingar, dómarmar og löggæslumenn fái þjálfun á sviði fötlunar og fræðslu um ofbeldi gegn fötluðum konum. Auk þess þarf að sjá til þess að löggjöf gegn mismunun taki í meira mæli mið af því að tryggja rétt fatlaðra kvenna.

Tillögur til þeirra sem veita fötluðu fólki þjónustu

Virk þátttaka í baráttunni gegn ofbeldi

Þátttakendur í verkefninu kölluðu eftir aukinni þátttöku þjónustuveitenda í forvarnarstarfi og baráttu gegn ofbeldi. Mikilvægt er að starfsfólk og yfirmenn í þjónustu við fatlað fólk viðurkenni að fötluðum konum er hættara við en öðrum að verða fyrir ofbeldi, misnotkun og vanrækslu. Brýnt er að þróaðar séu aðferðir til að bera kennsl á aðstæður sem ýta undir valdniðslu og ofbeldi og að grípa til ráðstafana í því skyni að útrýma mismunun og fordómum gegn notendum þjónustunnar og stuðla að sjálfsákvörðunarrétti þeirra og valdeflingu.

Greiðari leið að upplýsingum

Þjónustuveitendur eru í lykilstöðu til að miðla upplýsingum um stuðningsúrræði fyrir brotþola til fatlaðra kvenna sem nota þjónustu þeirra. Þjónustuveitendur ættu því að vera í samstarfi við samtök sem styðja brotþola og samtök fatlaðs fólks, og taka þátt í verkefnum og aðgerðum, sem felast í því að miðla aðgengilegum upplýsingum um ofbeldi og stuðningsúrræði til fatlaðs fólks. Auk þess ættu þeir sem veita þjónustu að sjá til þess að upplýsingar um réttindi fatlaðra kvenna séu aðgengilegar og greiða fyrir aðgengi þeirra að kvörtunarleiðum og lögfræðilegri aðstoð.

Aukin vitundarvakning

Veitendur þjónustu ættu að leggja áherslu á það að efla vitund um réttindi fatlaðs fólks, fordóma, mismunun og ofbeldi gegn því. Þeir ættu að taka þátt í verkefnum og aðgerðum sem veita fræðslu til almennings, starfsfólks og sérfræðihópa sem vinna með fötluðum konum. Mikilvægt er að stuðlað sé að auknu samstarfi við félagasamtök og stofnanir sem styðja þolendur ofbeldis og samtök fatlaðs fólks og að allar aðgerðir til að efla vitund um ofbeldi gegn fötluðum konum séu unnar í samstarfi við fatlaðar konur.

Stuðningur við sjálfstætt líf

Þátttakendur í verkefninu lögðu áherslu á það að þegar fatlaðar konur þurfa þjónustu og hjálp frá öðrum geti það grafið undan sjálfstæði þeirra og takmarkað val þeirra og vald. Þeir sem veita þjónustu ættu að endurskoða tilhögun hennar og leggja af úrræði sem stuðla að og viðhalda því valdamisvægi sem er á milli fatlaðra notenda þjónustunnar og hinna ófötluðu sem veita hana. Veitendur þjónustu ættu að skipuleggja, fjármagna og framkvæma verkefni og aðgerðir sem stuðla að valdeflingu fatlaðra kvenna og eru í anda hugmyndafræðinnar um sjálfstætt líf. Mikilvægt er að slík verkefni séu unnin í samstarfi við fatlaðar konur.

Skýrar verklagsreglur

Veitendur þjónustu verða að viðurkenna að ofbeldi á sér stað innan þjónustukerfisins. Brýnt er að innleiða forvarnir gegn ofbeldi í starfsemi þjónustunnar með skipulegum hætti. Þeir sem veita þjónustu þurfa að skilgreina verklagsreglur til að tryggja að borin séu kennsl á öll tilvik ofbeldis og að þau séu skráð og rannsökuð. Slíkar reglur eru mikilvægar til þess að bæta öryggi þjónustunotenda og hvetja starfsfólk til þess að grípa til aðgerða ef það verður vitni að ofbeldi. Það er mjög mikilvægt að yfirmenn og deildarstjórar styðji innleiðingu slíkra reglna með virkum hætti. Þegar forvarnaráætlanir og verklagsreglur eru gerðar ættu notendur þjónustunnar að vera með í ráðum.

Aukin þekking meðal starfsfólks og fagfólks

Veitendur þjónustu þurfa að tryggja að starfsfólk og fagfólk innan þjónustunnar vakni til vitundar um ofbeldi gegn fötluðum konum og öðlist þekkingu á því. Það má meðal annars gera með því að bjóða starfsfólki þjálfun eða fræðslu um ofbeldi gegn fötluðum konum og aðgengileg stuðningsúrræði fyrir brotþola. Það er sérlega mikilvægt tryggja fræðslu og endurmenntun starfsfólks um réttindi fatlaðra einstaklinga, félagslegan tengslaskilning á fötlun og Samning SP um réttindi fatlaðs fólks. Þjálfunin ætti að hvetja til gagnrýnnar hugsunar um ofbeldi og hvernig það tengist valdamisvægi og þeirri staðreynd að fötluðum notendum þjónustunnar hefur verið skipað á jaðar samfélagsins. Öll þjálfun ætti að vera skipulögð og veitt af fötluðum konum eða í samstarfi við þær.

Tillögur fyrir samtök og stofnanir sem styðja þolendur ofbeldis

Vera viðbúin og fús til þess að styðja fatlaðar konur

Mikilvægt er að samtök og stofnanir sem veita sérhæfða aðstoð til þolenda ofbeldis skilgreini fatlaðar konur sem hluta af markhópi sínum. Þjónustan ætti ekki að fela í sér aðgreingu fatlaðra kvenna heldur ætti hún að vera skipulögð og framkvæmd frá upphafi með þeim hætti að hún tryggi það að fatlaðar konur eigi kost á henni. Stuðningsúrræði þurfa að vera fús til þess að ráðast í nauðsynlegar breytingar svo að þau geti boðið fötluðum konum aðgengilega og árangursríka aðstoð.

Vinna gegn neikvæðum viðhorfum innan samtaka/stofnana

Margir þátttakendur í rannsókninni voru sammála um að ráðgjafa skorti oft þekkingu á ofbeldi gegn fötluðum konum og skilning á félagslegum aðstæðum þeirra. Ráðgjafar þurfa að hafa slíka þekkingu og kunna leiðir til að laga stuðning sinn að ólíkum þörfum fatlaðra kvenna. Slík þekking dregur úr fordómum og neikvæðum viðhorfum sem getur hindrað árangursríkan stuðning. Samtök og stofnanir þurfa því að efla reglulega fræðslu og þjálfun fyrir ráðgjafa, helst í samstarfi við fatlaðar konur eða samtök fatlaðs fólks. Þjálfunin ætti að taka á sérstökum aðstæðum fatlaðra kvenna, fjölbreyttum birtingarmyndum valdamisvægis og ofbeldis gegn þeim og hún á að endurspeglar félagslegan tengslaskilning á fötlun.

Greið leið að stuðningi

Rannsóknin leiddi í ljós að flest samtök og stofnanir sem veita þolendum ofbeldis stuðning voru ekki aðgengileg fötluðum konum. Stuðningsúrræði þurfa að rýna í þjónustu sína og meta að hvaða marki hún er aðgengileg og kynna sér leiðir til þess að stuðla að því að fatlaðar konur eigi léttara með að nálgast hana og njóta árangursríks stuðnings. Húsakynni samtaka/stofnana þurfa að vera aðgengileg og jafnframt öll aðstaða. Einnig þarf að gæta þess að þjónustan sé sveigjanleg og að ráðgjafar þekki leiðir til að koma til móts við ólíkar þarfir fatlaðra kvenna í viðtölum og stuðningi. Einkum verða samtök/stofnanir að tryggja það að heyrnarlausar og heyrnarskertrar konur geti notið þjónustunnar með því að bjóða þeim táknmálstúlkun eða ráða til starfa ráðgjafa sem kunna táknmál.

Fatlaðar konur til starfa

Mikilvægt er að sérhæfð stuðningsúrræði hafi skýra stefnu hvað varðar ráðningu fatlaðra kvenna til starfa og hvernig unnt er að tryggja starfsframa þeirra innan samtakanna/stofnunarinnar. Stuðningsúrræði ættu að leggja áherslu á þátttöku fatlaðra kvenna í forystu- og stjórnunarstöðum og sjá til þess að þær taki þátt í ákvarðanatöku á öllum stigum starfseminnar. Þetta er mikilvæg leið til að tryggja að stuðningur við fatlaðar konur sé grundvallaður á reynslu þeirra og eykur líkur á því að stuðningurinn beri góðan árangur.

Úrræði sem fatlaðar konur sækjast eftir

Þátttakendur í rannsókninni kölluðu eftir auknum jafningjastuðningi og jafningjaráðgjöf. Samtök og stofnanir sem styðja brotapolu þurfa að viðurkenna það að fatlaðar konur eru sérfræðingar í eigin lífi og reynslu. Þau ættu að efla jafningjastuðning og bjóða upp á umræðuvettvang og öruggt rými fyrir fatlaðar konur þar sem þær geta komið saman og rætt um sameiginlega reynslu sína og hindranir í daglegu lífi. Samtök og stofnanir ættu að tryggja að stuðningur við fatlaðar konur sé ávallt á þeirra eigin forsendum og byggður á reynslu þeirra en ekki á skoðunum og hugmyndum ófatlaðra ráðgjafa eða fagfólks.

Góðar upplýsingar um þjónustuna

Fatlaðar konur sem tóku þátt í rannsókninni bentu á að erfitt væri að nálgast upplýsingar um aðgengilegan stuðning við þolendur ofbeldis. Stuðningsúrræði ættu að tryggja að upplýsingar um stuðning og þjónustu sem þau veita sé aðgengilegar fötluðum konum, þ.e. á auðskildu máli, í stuttum myndskleiðum á tákamáli og hljóðskrá. Mikilvægt er að veita skýrar upplýsingar um hvort og með hvaða hætti þjónusta þeirra er aðgengileg fötluðum konum með ólíkar skerðingar.

Virk þátttaka í umræðu um ofbeldi gegn fötluðum konum

Þátttakendur í rannsókninni töldu að almenn umræða um ofbeldi endurspegli yfirleitt ekki reynslu fatlaðra kvenna og taki ekki mið af því misrétti og valdamisvægi sem þær verða fyrir í daglegu lífi. Stuðningsúrræði sem styðja þolendur ofbeldis ættu að viðurkenna kúgun og misrétti í garð fatlaðs fólks og taka opinbera afstöðu með fötluðum konum. Þau ættu að styðja við vitundarvakningu um ofbeldi gegn fötluðum konum og taka þátt í verkefnum sem auka vitund um ofbeldi og staðalímyndir meðal almennings og ýmissa faghópa. Samtök og stofnanir ættu jafnframt að taka þátt í þjálfun faghópa sem sinna þjónustu við fatlað fólk og stuðla að aukinni þekkingu þeirra á ólíkum birtingarmyndum ofbeldis og réttum viðbrögðum þegar upp kemst um ofbeldi.

Leita leiða til að ná til fatlaðra kvenna

Rannsóknin sýndi að samtök og stofnanir sem styðja brotþola hafa átt lítið samstarf við fatlaðar konur. Þessi samtök ættu að leitast við að brúa bilið á milli stuðningsúrræða fyrir þolendur ofbeldis og fatlaðra kvenna. Stuðningsúrræðin ættu að eiga frumkvæði að slíku samstarfi og taka virkan þátt í verkefnum sem felast í því að ná til fatlaðra kvenna sem hafa orðið fyrir ofbeldi. Slík vinna ætti að fara fram í samstarfi við samtök fatlaðs fólks og þjónustuveitendur sem veita fötluðu fólki þjónustu.

Samstarf við samtök fatlaðs fólks

Sérhæfð stuðningsúrræði fyrir brotþola ættu að vinna með samtökum fatlaðs fólks og efla samstarf samtaka sem berjast fyrir því að binda endi á ofbeldi gegn fötluðum konum.

Tillögur til samtaka fatlaðs fólks og notendastýrðra samtaka

Virkt þátttaka í baráttu gegn kynbundnu ofbeldi

Fjölmargar fatlaðar konur sem tóku þátt í rannsókninni bentu á að samtök fatlaðs fólks og notendastýrð samtök beita sér ekki gegn kynbundnu ofbeldi með fullnægjandi hætti. Mikilvægt er að samtök fatlaðs fólks viðurkenni og berjast fyrir réttindum fatlaðra kvenna til að lifa lífi án kúgunar, ofbeldis og misnotkunar eins og kveðið er á um í 16. grein Samnings SP um réttindi fatlaðs fólks. Samtök fatlaðs fólks ættu að taka virkan þátt í verkefnum sem snúa að vitundaraukningu og forvarnarstarfi gagn ofbeldi.

Samstarf við samtök/stofnanir sem styðja fatlaðar konur sem orðið hafa fyrir ofbeldi

Samtök fatlaðs fólks ættu að taka virkan þátt í samstarfi við stofnanir og samtök sem styðja fatlaðar konur sem sætt hafa ofbeldi. Til dæmis gætu samtök fatlaðs fólks boðið stuðningsúrræðum jafnréttisþjálfun eða fræðslu um fatlað fólk og ofbeldi gegn því og auðveldað þeim að bera kennsl á nauðsynlegar úrbætur varðandi aðgengi á ýmsum sviðum. Samstarfið gæti orðið til þess að greiða fötluðum konum leið að stuðningi fyrir þolendur ofbeldis. Samstillt átak myndi jafnframt stuðla að árangursríkari baráttu fyrir auknum framförum og fjárveitingum til að efla stuðningsúrræði fyrir fatlaðar konur sem hafa verið beittar ofbeldi.

Greiðari leiðir að upplýsingum um stuðning við þolendur ofbeldis

Þó að ýmis samtök fatlaðs fólks skorti bjargir og fjármagn til að takast á við það verkefni að veita fötluðum brotþolum stuðning, þá gegna þau mikilvægu hlutverki við að miðla upplýsingum um aðgengilegan stuðning til fatlaðra kvenna sem orðið hafa fyrir ofbeldi og hvetja þær til þess að þær sækji sér stuðning. Samtök fatlaðs fólks ættu að veita aðgengilegar upplýsingar um ólíkar birtingarmyndir ofbeldis í lífi fatlaðra kvenna og stuðning sem þær geta nýtt sér. Þátttakendur í rannsókninni lögðu áherslu á að samstarf milli samtaka fatlaðs fólks og stuðningsúrræða væri mikilvægt til að tryggja aðgengilegar upplýsingar til fatlaðra kvenna sem orðið hafa fyrir ofbeldi. Samtök fatlaðs fólks geta líka gegnt lykilhlutverki í því að hafa milligöngu um að beina fötluðum konum í átt að hjálp og stuðningi sem þær eiga kost á að nýta sér.